

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1980
FORFATTER:	Gunnar A. Engberg
TITEL:	Købmandsforeningen for Kolding og Omegn 1903 – 1978
KORT RESUME:	Købmændenes brancheorganisation i Kolding under skiftende navne 1903 – 1978

Købmandsforeningen for Kolding og Omegn 1903–1978

af Gunnar A. Engberg

I 1903 oprettedes *Kolding Kolonialhandlerforening* derved, at nogle medlemmer af *Kolding Handelsstandsforening* brød ud af denne forening, der omfattede alle brancher, fordi de mente, at deres branche burde have sin egen organisation. Kontakten til den gamle forening opretholdtes dog derved, at kolonialhandlerforeningens formand siden altid var medlem af handelsforeningens bestyrelse.

Den opgave, kolonialhandlerne først søgte at løse i fællesskab, var at få afkortet arbejdstiden, og det lykkedes lidt efter lidt. Søndagslukning var det første skridt i den retning. Det gennemførtes 1904. Lidt senere samme år blev den påbudt ved lov. Siden indførte kolonialhandlerforeningen lukning kl. 19 i tre sommermåneder. Det blev foreslået i 1909, men ikke straks vedtaget. Sagen var, at købmandens bolig og butikken dengang normalt lå under samme tag. Derfor fandt kunderne det rimeligt at bede ham betjene sig når som helst, så længe han ikke var gået i seng. Idet nogle købmænd, navnlig de større, byggede sig villaer og flyttede ud i byens periferi, drejede de nøglen om i butikken efter dagens salg og gik hjem, og de måtte da ønske, at småforretninger, hvor købmanden stadig kunne træffes, ikke tog salget fra de store, men at de små også lukkede butikken af. Det er klart, at mange små købmænd ligefrem ikke havde råd til at miste indtægten ved aftensalget, og derfor faldt det dem svært at slutte sig til foreningen.

Men under første verdenskrig tog foreningen et arbejde op, som

i høj grad tiltalte netop de små forretningers indehavere. Når man i de store butikker så et skilt »Kun mod kontant«, så gik mange folk, der var i bekneb, til de små forret-

ninger og opnåede den nødvendige kredit. Den lille købmand turde ikke nægte den, for hvis han gjorde det, gik kunden til konkurrenten på den anden side af gaden.

I 1903 åbnede købmand Thule Jørgensen en kolonial-, vin- og urtekramhandel i Vejrupsgade 16. Den førtes siden videre af hans døtre, så den efter en nænsom modernisering i alt væsentligt fremtrådte som i 1903. med kaffemølle og disk og bag disken mange skuffer til de forskellige varer. Foto: Kurt Nielsen 1975.

At få afskaffet kredit, tilgift og rabat var derfor noget, alle foreningens medlemmer ret let kunne blive enige om. I 1918 afskaffedes således kontantrabat.

Foreningens understøttelsesfond havde midler, der vel var meget beskedne, men som dog alligevel bragte en kærkommen hjælp til enker og gamle købmænd, der levede i en tid, hvor det offentlige kun tog sig af de allerdårligst stillede.

Den bonus, som gærproducenter og margarinefabrikanter udbetalte til nogle købmænd som belønning for stort salg af deres varer, var en torn i øjet på de købmænd, som ikke kunne opnå bonus. Resultatet af nogle forhandlinger, som købmændsforeningen førte med fabrikerne i årene 1929-1930, blev, at bonusen for

fremtiden skulle tilfalde understøttelsesfonden.

Ølkusken, som i århundredets begyndelse regelmæssigt kom og leverede øl på anker til husholdningerne lidt billigere, end hvis man købte øl på flaske hos købmanden, var ikke vellidt af købmanden, og ved aftale med bryggerierne fik kolonialhandlerforeningen deres salg til private bragt til ophør i 1932.

At leverancer til De gamles Hjem og Overmarksgården tilfaldt nogle købmænd og gik andres næse forbi, skabte en ubehagelig ulighed blandt kolonialhandlerne, og 1936 fik bestyrelsen derfor aftalt med byrådets socialudvalg, at disse leverancer for fremtiden skulle gå på omgang blandt foreningens medlemmer for to måneder ad gangen, og det til priser, som skulle fastsættes af bestyrelsen. En forudsætning for en sådan ordning måtte det være, at alle foreningens medlemmer var faglærte kolonialkøbmænd.

Men snart fik kolonialhandlerne ganske anderledes ubehagelig kontakt med de offentlige myndigheder, for den 1. september 1939 brød anden verdenskrig ud, og det betød varerationering og prisregulering af forskellig slags, alt sammen forhold, som måtte forhandles med myndighederne, dog ikke af den enkelte kolonialhandlerforening, men af De samvirkende Købmændsforeninger, hvoraf Kolding Kolonialhandlerforening var blevet medlem.

For den enkelte kolonialhandler betød krigsforholdene øget arbejde. Den 9. april 1940 blev Danmark besat. Mørklægningen og brændselsknapheden medførte trods alt én god ting, nemlig en grund til at lukke allerede kl. 17 de fire første dage i ugen, fredag kl. 18 og lørdag kl. 19 i vinteren 1942/43. I den politiløse tid fra oktober 1944 vedtog man at lukke allerede fra mørklægningstidens begyndelse.

I 1944 blev købmand A. Fløe Nielsen, Mazantigade 24, formand for Kolding Kolonialhandlerforening. Han var født 1890. Sin læretid havde han haft hos koldingkøbmanden Malling Schmidt, Jernbanegade, den gang arbejdstiden om sommeren var fra 6 morgen til 8-9-10 aften. Lønnen var 12 kroner om måneden eller kost og logi.

Mange varer tog en købmand som Malling Schmidt direkte hjem fra udlandet, krydderier især, og han var således for en del sin egen grosserer. »En sådan handel udvikler nationens købmænd,« mente Fløe Nielsen. Han havde derfor frihandel på sit program og var modstander af de restriktioner, der fulgte med oprettelsen af valutacentralen (1932).

Fløe Nielsen blev selvstændig købmand i 1919. Han lagde vægt på kundebetjeningen og sørgede for så vidt gør ligt at kende og imødekomme hver enkelt kundes varer og ønsker. Dette var helt i overensstemmelse med fagets traditioner.

I 1930 blev han indvalgt i bestyrelsen for kolonialhandlerforeningen, og han var formand 1944-1960. Ud fra sin kundevenlige indstilling var han med til fra krigens første dag ved købmændenes foranstaltning at gennemføre en frivillig rationering af de heldigvis ret store varelagre. På samme måde påtog købmændene sig i de første år efter befrielsen at fordele de første knappe forsyninger af oversøiske varer som ris og appelsiner blandt kunderne på en måde, der vandt disses anerkendelse. Men forudsætningen for dette fordelingsystem var altså, at købmanden kendte hver eneste kundes personlige forhold.

Den sidste af de officielle rationeringer faldt først bort i 1952, og dermed endte den plage.

Det øgede organisatoriske samarbejde, som var en af krigstidens

virksomheder, medførte efter krigen, at Købmændenes Fælles-Reklame trådte i virksomhed også i Kolding i 1951 med annoncer og reklamer for »den frie købmand.«

Den storslåede amerikanske hjælp i efterkrigstiden, Marshall-hjælpen, nåede de danske købmænd i form af økonomisk hjælp til at ombygge bestående butikker til selvbetjeningsbutikker. De samvirkende Købmandsforeninger (DSK), stiftet 1907, oprettede derfor en konsulenttjeneste, som gav råd og vejledning ved butiksindretning.

Koldingforeningen havde 78 aktive medlemmer i 1953. 1960 blev købmand Poul Kjældgaard, Dalbygade 21, formand for Købmandsforeningen af 1903, som den nu kaldtes (1960). Han gik af i 1963, da han blev udnævnt til statsautoriseret vejer og måler. Poul Kjældgaard var født i Kolding i 1911, og han blev udlært hos købmand O. E. A. Zwergius, Dalbygade 1. Arbejdstiden var blevet forkortet væsentligt, idet lukkeloven af 1922 bestemte, der om sommeren skulle lukkes kl. 19 ugens fem første dage, om lørdagen kl. 21. Om vinteren lukkede man en time tidligere på ugens fire første dage.

Poul Kjældgaard fik egen forretning i 1936. Dengang modtog købmanden stadig varerne fra grosserereren i tønder og sække. Fra dem fyldte man butikkens skuffer, og derfra vejedes varerne efterhånden op efter kundernes ønsker. I 1962 fortalte Poul Kjældgaard,

Købmandsforeningens formand Arnold Pedersen (t. v.) i sin forretning Låsbygade 111, fotograferet i oktober 1972 i anledning af, at det da var 100 år siden, der blev åbnet en urtekramhandel på stedet.

Længst til højre står »farfar«, Jokum Pedersen. Midt i billedet ses fru Holk, ansat i forretningen i godt en snes år. Desuden to medhjælpere. Foto: Kolding Folkeblad.

hvordan forretningen i hans tid var blevet moderniseret, da færdigpakkede mærkevarer havde gjort hundrede skuffer overflødige. Standardpakkerne havde med andre ord lettet arbejdet enormt.

Flere varer og ny handel kom til i de nyindrettede butikker, dybfrostvarer og halvkonserves fra køledisk f. eks., dertil hele det kosmetiske felt. I alt var der i 1962 ca. 2500 vareenheder i en almindelig kolonialforretning mod før ca. 1000, oplyste Poul Kjældgaard.

Det nye varesortiment stillede krav om større plads og større investeringer. Derfor oprettede De samvirkende Købmandsforeninger i 1956 Købmændenes Finansieringsinstitut, og de udsendte konsulenter, som hjalp købmændene med at rationalisere arbejdet og dermed at billiggøre det.

Købmand Peter From blev foreningens formand 1963–1971. Han var født i 1915 og blev selvstændig 1949 med forretning i Domhusgade 27.

I hans formandstid oprettedes det første varehus i Kolding. Det var Føtex, som åbnedes i Helligkorsgade i 1965. Men kolonialhandlerne var nu rustet til at møde den ny konkurrent i samlet front. Netop dette, at foreningen så det som sin opgave at styrke hele standen økonomisk, satte købmændene i stand til at klare sig i konkurrencen med de store supermarkeder.

I Domhusgade 6–8 åbnede De samvirkende Købmandsforeninger i 1975 et moderne supermarked. Udenfor blev der indrettet stor parkeringsplads. Indenfor blev der selvbetjening fra hylderne med standardpakkede mærkevarer.

Foto: Bent J. Eliassen 1980.

I 1977 fandtes der stadig 55 mindre købmandsbutikker inden for det område, som var Kolding før 1970. De havde en samlet årsomsætning på ca. 56 millioner kr. Dette såvel som de følgende omsætningstal er skønnede. De angiver totalt salg ÷ non-food, excl. moms 1976. Der var fem store købmandsbutikker med fuldt varesortiment, ofte kaldt supermarkeder, med en årsomsætning på ca. 41 millioner kr. Altså havde »de frie købmænd« tilsammen ca. 97 millioner kr. i omsætning. Desuden havde brugsforeningerne en omsætning på ca. 12 millioner kr., Føtex ca. 28 millioner kr. og Kvickly ca. 30 millioner kr., i alt ca. 167 millioner kr. årsomsætning af købmandsvarer i Kolding. Det vil sige, at »de frie købmænd« stadig havde ca. 58 % af omsætningen inden for deres vareområde. Det var dog således, at de gamle diskbutikkers antal og deres andel i omsætningen stadig dalende, mens supermarkedernes stadig steg.

Denne udvikling forstærkedes af DSK selv. I 1973 oprettede DSK

Institut for Købmands-Finansiering, som iværksætter egne byggerier, f. eks. i nye forstæder, hvor der er konstateret et udækket behov. Dér indrettes et supermarked, som derefter udlejes til en »fri købmand«. Det første af den slags i Kolding åbnedes i Domhusgade 6-8 i 1975. Det var sket på initiativ af købmand Peter From, der også blev den første indehaver.

Købmandsforeningen af 1903 skiftede igen navn i 1969 og kom nu til at hedde *Købmandsforeningen for Kolding og Omegn*. Den fik i 1971 købmand *Arnold Pedersen* (f. 1921) til formand. Han var blevet selvstændig, da han i 1956 overtog forretningen Låsbygade 111. Han blev SEVO-købmand, det vil sige, at grossistfirmaet SEVO i Kolding leverede ham (såvel som ca. 300 andre købmænd) størstedelen af de varer, forretningen sælger, SEVOs varevogn kommer ofte og regelmæssigt med nye forsyninger, sådan at købmanden kun behøver at have ganske få stykker af hver vare stående fremme i butikken. Ideen til

denne ordning kom til Kolding fra USA i 1953, og snart var næsten alle kolonialhandlere med i en indkøbsorganisation af denne art.

Foreningens bestyrelse måtte se det som sin vigtigste opgave at holde medlemmerne samlet. I 1974 havde foreningen 52 medlemmer inden for Koldings grænser fra før 1970. Det vil sige, at næsten alle var medlemmer, både de mindre og de større forretninger, og det til trods for, at det havde vakt nogen fortrydelse navnlig blandt de mindre købmænd, at DSK havde oprettet supermarked i byen. Men Købmandsforeningen for Kolding og Omegn havde ikke haft noget med dette supermarked at gøre. Nye supermarkeder var måske alligevel det bedste middel til at bevare standen, efterhånden som de mindre butikker trods al hjælp fra DSK måtte lukke, når den gamle indehaver lagde op, og ingen ny meldte sig til at føre forretningen videre, som det ofte var tilfældet.

Du er altid velkommen hos:

KOLDING FOTO

V/ CARSTEN POPP

jernbanegade 32
6000 kolding

tlf 52 00 54

- lige over for biblioteket!